

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اقتصاد سیاسی بین الملل

تألیف

دکتر عباس مصلی نژاد

استاد دانشگاه تهران

فهرست مطالب

بخش اول: کلیات.....	۱
فصل اول: مبانی مفهومی اقتصاد سیاسی بین‌المللی.....	۳
۱- اقتصاد و سیاست.....	۳
۱-۱- اقتصاد.....	۳
۱-۲- اقتصاد بین‌المللی، اقتصاد بین منطقه‌ای و اقتصاد داخلی.....	۴
۱-۳- سیاست.....	۵
۲- اقتصاد سیاسی.....	۶
۲-۱- کدام اقتصاد و کدام سیاست؟.....	۶
۲-۲- موضوع و محتوای اقتصاد سیاسی.....	۷
۲-۳- سیر تکوینی مفهوم اقتصاد سیاسی.....	۸
۲-۴- اقتصاد سیاسی داخلی و بین‌المللی.....	۹
۳- اقتصاد سیاسی بین‌المللی.....	۱۱
۳-۱- اقتصاد سیاسی بین‌المللی چیست؟.....	۱۱
۳-۲- اقتصاد سیاسی بین‌المللی به‌عنوان رشته‌ای مطالعاتی.....	۱۱
۳-۳- مباحث مطرح در عرصه مطالعات اقتصاد سیاسی بین‌المللی.....	۱۲
۳-۳-۱- بحث ثبات هژمونیک ایالات متحده.....	۱۳
۳-۳-۲- موضوع توسعه‌یافتگی و توسعه‌نیافتگی جهان سوم.....	۱۴
۳-۳-۳- جهانی‌شدن اقتصادی و تغییر نقش دولت‌ها.....	۱۴
۴- نظریه‌های کلان در اقتصاد سیاسی بین‌الملل.....	۱۵
۴-۱- نظریه‌های کلاسیک.....	۱۵
۴-۱-۱- واقع‌گرایی.....	۱۵
۴-۱-۲- لیبرالیسم.....	۱۸
۴-۱-۳- مارکسیسم.....	۲۱
۴-۲- نظریات جدید.....	۲۴
۴-۲-۱- نوواقع‌گرایی.....	۲۴
۴-۲-۲- نئولیبرالیسم.....	۲۷

۲۹..... ۴-۲-۳- ساختارگرایی

فصل دوم: مسائل پولی و مالی بین‌المللی ۳۳

- ۱- نقش پول در اقتصاد ۳۳
- ۲- مروری کوتاه بر سیستم مالی بین‌المللی جهانی ۳۴
- ۳- دلار و سلطه‌گری آمریکا ۳۵
- ۳-۱- دیپلماسی دلار ۴۰
- ۴- افول هژمونی دلار ۴۳
- ۵- چشم‌انداز نظام مالی و پولی و ذخیره ارز جهانی ۴۶
- ۵-۱- نظام مالی ۴۶
- ۵-۲- نظام پولی و ذخیره ارزی ۴۸
- ۶- جهانی‌شدن مالیه ۵۱

فصل سوم: مولفه‌های موثر بر اقتصاد سیاسی بین‌المللی و منطقه‌ای ۶۱

- ۱- عوامل زیست‌محیطی ۶۲
- ۱-۱- مسئله فرسایش زیست‌محیطی تا چه اندازه جدی است؟ ۷۰
- ۱-۲- پیامدهای موضوع محیط‌زیست برای مسائل اصلی روابط بین‌الملل: از چه طریقی مسائل زیست‌محیطی به افزایش مناقشه‌ها می‌انجامند؟ ۷۰
- ۲- عوامل تکنولوژیکی - ارتباطاتی ۷۴
- ۳- منابع و انرژی ۸۲
- ۳-۱- ایجاد ذخیره راهبردی نفت و گاز ۸۶

فصل چهارم: شکاف‌های اقتصادی شمال - جنوب ۹۳

- ۱- شکاف اقتصادی شمال - جنوب ۹۳
- ۱-۱- نظریه‌های لیبرالی ۹۷
- ۱-۲- نظریه‌های مارکسیسم کلاسیک ۹۸
- ۱-۳- نظریه‌های توسعه‌نیافتگی ۱۰۰
- ۱-۳-۱- نظریه ساختارگرایی ۱۰۱
- ۱-۳-۲- نظریه وابستگی ۱۰۲

فهرست مطالب □ ج

۱۰۵.....	۲- مناسبات شمال - جنوب.....
۱۱۱.....	۳- جهانی شدن و شمال - جنوب.....
۱۱۱.....	۳-۱- نگرش خوش بینانه.....
۱۱۶.....	۳-۲- نگرش بدبینانه.....
۱۱۶.....	۳-۲-۱- دیدگاه مارتین خور.....
۱۱۸.....	۳-۲-۲- دیدگاه هری مگداف.....
۱۱۹.....	۳-۲-۳- دیدگاه اُسوالدو دریورو.....
۱۲۰.....	۴- جایگاه ضعیف کشورهای جنوب در اقتصاد بین‌المللی و بحران بدهی‌ها.....

فصل پنجم: بحران‌های اقتصادی منطقه‌ای و جهانی (مطالعه موردی: بحران جنوب شرق

۱۲۷.....	آسیا).....
۱۲۸.....	۱- بحران‌های اقتصادی در نظام جهانی.....
۱۳۲.....	۲- بحران اقتصادی آسیای جنوب شرقی؛ علل و پیامدها.....

فصل ششم: سیاست تجارت بین‌الملل و نهادهای اقتصادی - مالی بین‌المللی.....

۱۴۵.....	۱- سیاست تجارت بین‌الملل.....
۱۴۵.....	۱-۱- لیبرالیسم اقتصادی و نظریه‌های تجارت آزاد.....
۱۴۷.....	۱-۲- ناسیونالیسم اقتصادی و نظریه‌های حمایت‌گرایی در تجارت بین‌الملل.....
۱۴۹.....	۱-۳- نظریه‌های جدید تجارت بین‌الملل.....
۱۵۲.....	۱-۴- جهانی شدن تجارت.....
۱۵۳.....	۲- جایگاه و نقش عملکرد نهادهای برتون وودز در اقتصاد سیاسی بین‌الملل.....
۱۵۳.....	۲-۱- سازمان تجارت جهانی (WTO).....
۱۶۱.....	۲-۲- صندوق بین‌المللی پول (IMF).....
۱۶۳.....	۲-۲-۱- جایگاه صندوق بین‌المللی پول در اقتصاد جهانی.....
۱۶۵.....	۲-۳- بانک جهانی (WB).....
۱۶۹.....	۳- چالش‌های پیش رو.....

فصل هفتم: سیاست‌ها و راهبردهای اقتصادی (مطالعه موردی: کشورهای آسیای جنوب

شرقی) ۱۷۳.....

۱- مفهوم‌شناسی..... ۱۷۳

۱-۱- رشد و توسعه..... ۱۷۳

۱-۲- اهداف توسعه..... ۱۷۴

۱-۳- توسعه اقتصادی..... ۱۷۵

۱-۴- توسعه پایدار..... ۱۷۵

۱-۵- توسعه ملی..... ۱۷۶

۱-۶- توسعه نیافتگی..... ۱۷۶

۱-۷- توسعه منطقه‌ای..... ۱۷۶

۱-۸- کشورهای توسعه‌یافته، در حال توسعه و کمتر توسعه‌یافته..... ۱۷۷

۲- راهبردهای توسعه اقتصادی..... ۱۷۸

۲-۱- راهبرد پولی..... ۱۷۹

۲-۲- راهبرد اقتصاد باز..... ۱۷۹

۲-۳- راهبرد صنعتی شدن..... ۱۸۱

۲-۴- راهبرد انقلاب سبز..... ۱۸۲

۲-۵- راهبرد توزیع مجدد..... ۱۸۲

۲-۶- راهبرد سوسیالیستی توسعه..... ۱۸۳

۳- توسعه مبتنی بر علم و دانش..... ۱۸۴

۴- دولت و توسعه اقتصادی..... ۱۸۶

۵- خصوصی‌سازی..... ۱۹۱

۶- عمومی‌سازی (توسعه مبتنی بر نقش دولت)..... ۱۹۵

۷- کمک‌های خارجی (کمک توسعه)..... ۲۰۰

۸- سرمایه‌گذاری خارجی و تاثیر آن بر رشد اقتصادی مناطق..... ۲۰۱

۹- تجربه کشورهای آسیای جنوب شرقی..... ۲۰۵

فصل هشتم: اتحادیه‌های اقتصادی بین‌المللی..... ۲۱۷

۱- اتحادیه‌های اقتصادی به‌عنوان الگویی از همکاری و هماهنگی..... ۲۱۷

۲- اهداف اتحادیه‌های اقتصادی بین‌المللی..... ۲۲۰

۲۲۱	۳- کارکردهای اتحادیه‌های اقتصادی.....
۲۲۵	۴- مطالعات موردی در اتحادیه‌های اقتصادی بین‌المللی.....
۲۲۵	۴-۱- اتحادیه ملل جنوب شرق آسیا (آسه آن).....
۲۲۵	۴-۱-۱- اهداف.....
۲۲۶	۴-۱-۲- تشکیلات.....
۲۲۶	۴-۱-۳- سایر نشست‌های آسه آن.....
۲۲۷	۴-۱-۴- روابط خارجی آسه آن.....
۲۲۸	۴-۱-۵- موافقتنامه تجارت آزاد آسه آن (افتا).....
۲۲۸	۴-۱-۶- بحران آسیای جنوب شرقی.....
۲۳۱	۴-۱-۷- چالش‌های پیش رو.....
۲۳۳	۴-۲- سازمان همکاری‌های اقتصادی آسیا - اقیانوسیه (آپک).....
۲۳۴	۴-۲-۱- اعضای آپک.....
۲۳۴	۴-۲-۲- عضویت در آپک.....
۲۳۴	۴-۲-۳- اهداف آپک.....
۲۳۴	۴-۲-۴- تشکیلات آپک.....
۲۳۵	۴-۲-۵- کمیته‌ها و گروه‌های کاری.....
۲۳۷	۴-۳- سازمان کشورهای صادرکننده نفت (اوپک).....
۲۳۷	۴-۳-۱- بعد سیاسی.....
۲۳۸	۴-۳-۲- بعد اقتصادی و بازرگانی.....
۲۳۹	۴-۳-۳- تاریخچه تاسیس اوپک.....
۲۳۹	۴-۳-۴- اهداف اوپک.....
۲۴۰	۴-۳-۵- اعضای اوپک.....
۲۴۰	۴-۳-۶- تشکیلات اوپک.....
۲۴۱	۴-۳-۷- مقر اوپک.....
۲۴۵	۴-۴- گروه ۷۷.....
۲۴۶	۴-۵- کشورهای گروه ۸.....
۲۴۶	۴-۵-۱- اهداف اجلاس‌های سران.....
۲۴۷	۴-۵-۲- نشست‌های سران گروه ۷/گروه ۸.....
۲۵۰	۴-۶- برخی دیگر از اتحادیه‌های اقتصادی بین‌المللی.....

۲۶۱.....	بخش دوم: جهانی شدن.....
۲۶۳.....	فصل اول: پرسش‌ها، مفاهیم، نمادها، حوزه‌ها و رهیافت‌های جهانی شدن.....
۲۶۳.....	۱- پرسش‌ها جهانی شدن.....
۲۶۴.....	۲- مفاهیم جهانی شدن.....
۲۶۵.....	۳- حوزه‌های جهانی شدن.....
۲۶۸.....	۴- نشانه‌ها و نمادهای جهانی شدن.....
۲۷۵.....	۵- رهیافت‌های جهانی شدن.....
۲۷۹.....	فصل دوم: تعاریف، تاریخچه، کاربرد مفهوم و آثار جهانی شدن.....
۲۷۹.....	۱- تعاریف جهانی شدن.....
۲۸۳.....	۲- تاریخچه کاربرد مفهوم جهانی شدن.....
۲۸۴.....	۳- عوامل موثر در جهانی شدن.....
۲۸۶.....	۴- تاثیر جهانی شدن بر اقتصاد ملی و قواعد حقوقی کشورها.....
۲۸۷.....	فصل سوم: روند تکامل و چالش‌های جهانی شدن.....
۲۸۷.....	۱- روند تکامل جهانی شدن.....
۲۹۰.....	۲- چالش‌های جهانی شدن.....
۲۹۲.....	۳- فرایند منطقه‌گرایی در تحقق جهانی شدن.....
۲۹۵.....	۴- فرایند تکامل منطقه‌گرایی و بین منطقه‌گرایی در روند جهانی شدن.....
۲۹۷.....	فصل چهارم: آثار و نشانه‌های جهانی شدن.....
۲۹۷.....	۱- آثار جهانی شدن بر دانش.....
۲۹۸.....	۲- آثار جهانی شدن بر جامعه و ساختارهای اجتماعی.....
۳۰۲.....	۳- آثار جهانی شدن بر دموکراسی.....
۳۰۴.....	۴- آثار جهانی شدن بر دولت.....
۳۰۵.....	۵- آثار جهانی شدن بر امنیت.....
۳۱۰.....	۶- آثار جهانی شدن بر دولت جهانی.....
۳۱۱.....	۷- آثار جهانی شدن بر شبکه‌های فرامرزی.....
۳۱۲.....	۸- آثار جهانی شدن بر شکل‌گیری سازمان تجارت جهانی.....

- ۹- آثار جهانی شدن بر قانون و رویه‌های حقوقی ۳۱۴
۱۰- آثار جهانی شدن بر توسعه ۳۱۴
۱۱- آثار جهانی شدن بر حقوق بشر ۳۱۶
۱۲- آثار جهانی شدن بر مدیریت جهانی ۳۱۷

فصل پنجم: رویکردهای جهانی شدن ۳۲۱

- ۱- رویکرد مفهومی - کارکردی به جهانی شدن ۳۲۱
۲- رویکرد سنت‌گرا به جهانی شدن ۳۲۲
۳- رویکرد اصلاح‌طلبی به جهانی شدن ۳۲۳
۴- رویکرد نولیبرال به جهانی شدن ۳۲۵
۵- رویکرد انتقادی به جهانی شدن ۳۲۶
۶- رویکرد جهان تفکیک شده به جهانی شدن ۳۲۹
۷- رویکرد توسعه سرمایه‌داری جهانی به جهانی شدن ۳۳۰
۸- رویکرد حکمرانی جهانی به جهانی شدن ۳۳۱
۹- رویکرد سلطه جهانی آمریکا به جهانی شدن ۳۳۳
۱۰- رویکرد مشارکت بازیگران نیمه پیرامون به جهانی شدن ۳۳۵

فصل ششم: پیامدهای جهانی شدن ۳۳۷

- ۱- پیامدهای سیاسی جهانی شدن ۳۳۷
۲- پیامدهای فرهنگی جهانی شدن ۳۴۰
۳- پیامدهای اقتصادی جهانی شدن ۳۴۳
۴- پیامدهای اندیشه‌ای جهانی شدن ۳۴۶
۵- پیامدهای امنیتی جهانی شدن ۳۴۷

بخش سوم: چشم انداز اقتصاد سیاسی بین‌الملل در قرن بیست و یکم ۳۵۱

منطقه‌گرایی اقتصادی ۳۵۳

- ۱- مباحث نظری ۳۵۳
۱-۱- نظریه‌های تبیینی ۳۵۳
۱-۱-۱- تعاریف همگرایی ۳۵۴

۳۵۵.....	۱-۱-۲- سطوح همگرایی.....
۳۵۶.....	۱-۲- نظریه‌های راهکاری.....
۳۵۶.....	۱-۲-۱- رویکرد سیاسی - نهادی.....
۳۵۷.....	۱-۲-۲- رویکرد اقتصادی - کارکردی.....
۳۵۷.....	۱-۲-۳- رویکرد تجربی - ارتباطاتی.....
۳۵۹.....	۲- انواع منطقه‌گرایی.....
۳۵۹.....	۲-۱- منطقه‌گرایی حفاظت‌شده.....
۳۶۱.....	۲-۲- منطقه‌گرایی باز.....
۳۶۲.....	۲-۳- منطقه‌گرایی خرد.....
۳۶۴.....	۳- شرایط و زمینه‌های لازم برای همگرایی منطقه‌ای.....
۳۶۴.....	۳-۱- شرایط اجتماعی - فرهنگی.....
۳۶۵.....	۳-۲- پیوستگی اقتصادی.....
۳۶۵.....	۳-۳- پیوستگی سیاسی.....
۳۶۶.....	۳-۴- قدرت هم‌سطح.....
۳۶۶.....	۴- جهانی‌شدن و منطقه‌گرایی اقتصادی.....

۳۷۱..... منابع

۳۸۷..... نمایه

فهرست جداول و نمودارها

- جدول ۲-۱: سابقه نظام مالی بین الملل ۳۴
- جدول ۲-۲: تراز حساب جاری آمریکا در برابر شرکای تجاری طی سالهای ۱۹۶۳-۷۳
(میلیارد دلار) ۴۴
- نمودار ۲-۱: مارک آلمان برحسب دلار آمریکا ۵۶
- نمودار ۲-۲: ین ژاپن برحسب دلار آمریکا ۵۷
- جدول ۲-۳: سهم پول ملی کشورها در دارایی‌هایی که بانک‌های مرکزی یا
خزانه‌داری‌های کشورهای دیگر آن را به‌عنوان ارز نگهداری می‌کنند ۵۹
- جدول ۲-۴: شکاف میان اقتصادهای بازار توسعه‌یافته و توسعه نیافته ۵۹
- نمودار ۳-۱: ابعاد جهانی شدن ۷۹
- نمودار ۳-۲: رشد جمعیت جهان طی سالهای ۱۷۵۰-۲۱۰۰ ۸۴
- جدول ۴-۱: تولید ناخالص داخلی مناطق مختلف ۱۸۲۰-۱۹۹۸ ۱۲۲
- جدول ۴-۲: بدهی‌های آفریقا در سال ۱۹۹۴ (برخی از کشورهای منتخب) ۱۲۳
- جدول ۶-۱: نشست‌های کنفرانس وزیران (W.T.O) ۱۵۵
- جدول ۶-۲: ادوار مذاکرات تجارت گات ۱۵۸
- جدول ۶-۳: کاهش تعرفه‌های گمرکی در چارچوب مذاکرات ادواری گات ۱۵۹
- جدول ۶-۴: موافقت‌نامه‌های گات و سازمان تجارت جهانی ۱۶۰
- جدول ۶-۵: کشورهای اصلی صاحب حق رأی در صندوق بین‌المللی پول ۱۶۹
- جدول ۷-۱: میانگین رشد سالانه تولید ناخالص ملی در منطقه طی سالهای
۱۹۸۰-۲۰۰۴ ۲۰۶
- جدول ۷-۲: شاخص‌های GNP سرانه برای شش NIC ۲۱۳
- جدول ۴-۱: نشانه‌ها و فرایند تحول مدیریت جهانی ۳۱۹